

Mesura de govern Urbanisme amb perspectiva de gènere

L'urbanisme de la vida quotidiana

Àrea d'Ecologia, Urbanisme i Mobilitat

22 de març de 2017

B
BC
BN

Índex

1. Definició i justificació de la mesura de govern

- 1.1 Què fa l'urbanisme de gènere per construir una ciutat millor?
- 1.2 Com ho farem?
- 1.3 Què s'ha fet fins ara?
- 1.4 Quin és el diagnòstic?

2. Objectius de la mesura de govern

- 2.1 Objectiu general
- 2.2 Metodologia i objectius específics

3. Actuacions previstes en la mesura de govern

- 3.1 Actuacions que generen un canvi en el model urbà
- 3.2 Actuacions de canvi institucional

4. Coordinació

5. Seguiment i avaluació de la mesura de govern

Annex. Marc normatiu i programàtic

L'urbanisme de la vida quotidiana

1. Definició i justificació de la mesura de govern

L'urbanisme amb perspectiva de gènere situa la **vida quotidiana** en el centre de les seves polítiques i treballa des d'una visió inclusiva per donar resposta a les necessitats i els desitjos del conjunt de la societat, tenint en compte la seva diversitat de gènere, d'edat, d'origen o funcional, entre d'altres. El resultat és una ciutat més justa, equitativa, segura i sense barreres.

L'urbanisme, entre altres qüestions, determina la configuració dels espais que constitueixen el suport físic dels usos socials. Els usos dels espais i les activitats que s'hi realitzen dependran de l'experiència de la vida quotidiana; per tant, és imprescindible analitzar-los, pensar-los, dissenyar-los, executar-los i gestionar-los d'acord amb les tasques i les accions que les persones aconsegueixen en el seu dia a dia, i fer-ho recollint la seva diversitat.

L'urbanisme no és una matèria neutra i, segons l'enfocament sociopolític que se li ha donat en moments diversos de la història, s'han posat en valor alguns aspectes i sectors de la societat en detriment d'altres, i no necessàriament de forma conscient.

Històricament, la ciutat de Barcelona s'ha vist com un exemple de ciutat compacta, pròxima i accessible, que en el seu plantejament de model ha tingut en compte la mixtura d'usos tant a escala de barri com de districte. Aquest model de ciutat afavoreix el desenvolupament de la vida quotidiana de les persones, però no necessàriament incorpora conscientment una perspectiva de gènere.

Per això, l'Ajuntament de Barcelona a través d'aquesta mesura de govern vol reafirmar el seu compromís de transversalitat de gènere en totes les seves àrees per tal que es creïn polítiques i mecanismes que garanteixin la perspectiva de gènere tant a escala política com tècnica en totes les actuacions, els programes i les polítiques d'urbanisme de la ciutat.

1.1 Què fa l'urbanisme de gènere per construir una ciutat millor?

Treballa per resoldre les desigualtats

L'objectiu principal de l'urbanisme amb perspectiva de gènere és **resoldre les desigualtats**, atendre totes les necessitats d'homes i dones de forma equitativa i facilitar una vida sense discriminacions de cap tipus per raons de gènere, econòmiques, d'origen, d'edat, funcionals, etc.

Col·loca la vida quotidiana al centre

L'urbanisme amb perspectiva de gènere entén la ciutat com una extensió de l'habitatge i, per tant, posa en valor els aspectes de la vida quotidiana com a font essencial d'informació i com a metodologia. La vida quotidiana inclou les activitats que les persones portem a terme diàriament per cobrir les necessitats fonamentals en un espai i temps determinat.

Aquestes activitats es poden classificar en quatre esferes: **productiva** (treball remunerat), **reproductiva** (cura de les persones i tasques domèstiques), **comunitària** (per a la millora de la comunitat on es viu) i **personal** (oci, esport, temps propi de cura).

En promoure un urbanisme centrat en la vida quotidiana, l'urbanisme amb perspectiva de gènere treballa per fer que es reconegui i es visualitzi que les dones han participat sempre d'una manera o altra en l'esfera pública i productiva i que les tasques reproductives i de cura no només tenen lloc a l'interior de la llar, sinó que s'estenen a l'àmbit públic i, a més, no han de ser responsabilitat exclusiva de les dones, sinó una responsabilitat social i pública.

Incorpora altres mirades i construeix el coneixement des de la base

Un altre aspecte fonamental de l'urbanisme amb perspectiva de gènere és l'esforç per incorporar nous subjectes i mirades que fins ara difícilment estaven incorporats en la pràctica de l'urbanisme més tradicional. Amb aquesta finalitat, l'urbanisme de gènere ha generat mètodes qualitius per analitzar la realitat a una escala pròxima i comunitària, que es construeixen des de la interdisciplinarietat i desenvolupats a través de la participació comunitària.

Són mètodes que se centren en l'experiència quotidiana de les persones, consideren les persones veïnes com a expertes en els seus barris i territoris i, per tant, construeixen un coneixement col·lectiu des de la base, l'anomenat **bottom-up**.

Pren en consideració la sostenibilitat i la salut

L'urbanisme amb perspectiva de gènere treballa per avançar cap a un model de ciutat que posi la **sostenibilitat de la vida al centre de les polítiques** per tal que les persones tinguin una vida digna i de benestar, en la qual els espais s'adaptin a les necessitats de les persones i no les persones a les condicions de l'espai.

La sostenibilitat des de l'urbanisme amb perspectiva de gènere recupera el valor de cuidar. Des de la mirada de l'ecofeminisme es proposa recuperar els valors de la cura per tal d'universalitzar-los i aplicar-los a l'ecosistema de la ciutat (persones, societat i naturalesa). Així doncs, l'urbanisme amb perspectiva de gènere proposa treballar cap a la cura de l'entorn i de les persones, facilitant el cuidar-nos i cuidar als altres, es a dir, basada en la coresponsabilitat de la cura personal, social i ambiental.

Aquest model conflueix amb els objectius de la sostenibilitat mediambiental i d'assolir una ciutat saludable per a tothom. Va de la mà, per tant, d'altres perspectives fonamentals a l'hora de definir un model urbà satisfactori per al conjunt de la població.

Posa en valor l'urbanisme de les petites coses

L'urbanisme amb perspectiva de gènere considera igual de transformadores les petites actuacions a la ciutat, com ara la forma de col·locar els bancs o on es posa un pas zebra, que la renovació d'un barri o d'una gran avinguda. La ciutat es pot transformar radicalment a partir de la suma de moltes petites actuacions que repercuteixen en la vida quotidiana dels seus habitants.

Té respostes per a problemes complexos de la ciutat

Per a totes aquestes qüestions, l'urbanisme amb perspectiva de gènere comporta un abordatge de les problemàtiques complexos de la ciutat més atent, que observa, no imposa, que construeix col·lectivament a partir del que l'entorn posa a les seves mans, i que integra de forma natural l'espontaneïtat i la diversitat, sense apriorismes ni idees preconcebudes.

1.2 Com ho farem?

Per complir el compromís d'integrar la visió de gènere en totes les polítiques d'urbanisme de la ciutat, l'Ajuntament té previst desplegar una sèrie d'actuacions que ajudaran a assolir els objectius específics que s'han desgranat per àrees de coneixement en aquesta mesura.

A grans trets, les actuacions es divideixen en dos grans blocs:

- Accions molt concretes, disruptives i exemplars, que han de servir per donar visibilitat i que modifiquen el model urbà.
- Actuacions transformadores a llarg termini que impacten en l'organització de l'estructura i en el procés administratiu, de forma que la visió estigui integrada en tots els àmbits de l'àrea d'Ecologia Urbana.

1.3 Què s'ha fet fins ara?

Tot i que la transversalitat de gènere no s'ha formalitzat ni institucionalitzat fins ara en l'urbanisme de la ciutat, hi ha alguns processos i projectes en els quals s'ha incorporat la perspectiva de gènere amb la implicació de personal tècnic i polític d'àrees diverses de l'Ajuntament en coordinació amb equips externs que estan treballant des d'aquesta perspectiva.

Amb anterioritat a aquesta mesura de govern, la **Mesura de govern de transversalitat de gènere** i el **Pla de justícia de gènere 2016-2020** constitueixen un precedent essencial que treballa per incorporar la perspectiva de gènere en el conjunt de polítiques públiques municipals i, per tant, també en les d'espai públic, mobilitat i medi ambient. Per tant, el Pla per a la justícia de gènere és un dels marcs d'on sorgeix aquesta mesura de govern i nodreix les actuacions proposades en aquest document a partir del programa del Pla per als anys 2016-2017.

S'han elaborat **altres mesures i plans de govern vinculats a l'àmbit de l'urbanisme** que preveuen algunes estratègies o actuacions en matèria d'incorporació de la perspectiva de gènere:

- » **Pla local de prevenció i de seguretat ciutadana de Barcelona (2016-2019)**, dins del Vector 2: a l'acció estratègica 2.2, es proposa fomentar instruments de participació en la planificació de les polítiques de prevenció, especialment en el disseny, la regulació, els usos i horaris dels espais i equipaments dels barris. Es vol la revisió de la normativa i els criteris tècnics per als projectes d'espais públic i els equipaments municipals, i s'apunta la incorporació de criteris de seguretat i de prevenció en el disseny en la normativa actual així com la incorporació de la perspectiva de gènere.
- » **Pla per al dret a l'habitatge 2016-2025**: proposa, en actuacions relacionades amb la formació del personal d'oficina d'habitatges amb perspectiva de gènere (A.1.2): incorporar criteris de gènere en el disseny de nous models d'habitatge amb protecció oficial i dotacional, per tal d'incloure tipologies més flexibles i diverses que garanteixin l'adaptació al llarg de la vida i l'adaptació als perfils dels sol·licitants, i també preveu la planificació d'habitatges no androcèntrics que incloguin espais de vida comunitària, jocs infantils, espais lluminosos i segurs, entre d'altres (C.1.2, C.2.3); incorporar la perspectiva de gènere entre els criteris de barems, tenint en compte la vulnerabilitat especial de les dones dels col·lectius de gent gran i gent jove, en la reformulació del Registre de Sol·licitants d'Habitatge amb Protecció Oficial de Barcelona, i incorporar la perspectiva de gènere en l'anàlisi de situacions a l'hora de fer el mapa de les condicions de l'habitatge (D.1.2).
- » **Mesura de govern de procés participatiu per a l'elaboració del Programa d'actuació municipal (PAM) i dels programes d'actuació dels districtes (PAD) 2016-2019**: en el punt 6 proposa la transversalitat en la participació de persones i d'interessos. L'Ajuntament ha de ser proactiu per aconseguir aquesta pluralitat i ha de cercar la participació, per exemple, de persones de col·lectius desfavorits o amb poca visibilitat: immigrades, amb dificultats personals o socials, tradicionalment amb poca presència pública (dones, persones cuidadores, joves, persones amb diversitat funcional, etc.).

Hi ha també altres iniciatives que afavoreixen el desenvolupament de la vida quotidiana:

- » **Compromís ciutadà per a la sostenibilitat**
- » **Pla per a la inclusió social Barcelona 2011-2015**
- » **Pla d'accessibilitat de Barcelona 1997-2006**
- » **Escoles + Sostenibles**
- » **Pla de resiliència i adaptació al canvi climàtic**
- » **Pla de mobilitat urbana de Barcelona 2013-2018 (PMU)**

A Barcelona s'han dut a terme diversos projectes impulsats per entitats i organitzacions de la ciutat i des d'una perspectiva interdisciplinària gràcies al treball de dones arquitectes, urbanistes, geògrafes, sociòlogues i historiadores, entre d'altres, i del moviment feminista a Barcelona. N'és exemple el projecte **Les dones i la ciutat**, de 1996, coordinat per la Fundació Maria Aurèlia Capmany i inclòs per la Comissió Europea en el IV Pla europeu a mig termini per a la igualtat d'oportunitats entre dones i

homes.¹ En aquest projecte, hi va participar l'Ajuntament de Barcelona i entre els resultats principals es va elaborar un llibre blanc sobre les dones i la ciutat, que recollia recomanacions per als equips polítics i tècnics encarregats de la transformació de ciutat. També es va crear una xarxa nacional i transnacional d'usuàries de la ciutat.

Ja des de l'Ajuntament de Barcelona, l'Àrea de Prevenció i Seguretat va portar a terme una **auditoria de seguretat i gènere el 2013** per transversalitzar la perspectiva de gènere en la recollida de dades referents a la seguretat i en la implementació de polítiques públiques de seguretat i prevenció a la ciutat de Barcelona. Una de les accions resultants d'aquesta auditoria va ser formar el personal tècnic municipal en la metodologia de marxes exploratòries de seguretat amb perspectiva de gènere, per tal que es poguessin replicar en els barris i districtes de Barcelona i així fer una diagnosi dels espais que creen percepció de seguretat i inseguretat, a banda d'identificar actuacions per a la millora de la percepció de la seguretat a l'espai públic.

1.4 Quin és el diagnòstic?

El Pla per la justícia de gènere, en l'Eix de Barris Habitables i Inclusius, ha elaborat una diagnosi a través de l'anàlisi de fonts diverses que recullen dades quantitatives a escala de ciutat.²

Dones i homes viuen la ciutat d'una manera diferencial. Per exemple, pel que fa a **l'ús dels serveis i els equipaments municipals**, les dones fan un ús elevat (per sobre del 75 %) de les botigues del barri de consum diari i d'establiments especialitzats, així com dels bancs i dels centres d'assistència primària (CAP). Les diferències més destacades respecte als homes es troben en l'ús d'equipaments i serveis vinculats a la cura d'infants i als esports. Mentre que els centres d'ensenyament obligatori, les llars d'infants i els parcs infantils són més utilitzats per les dones, els equipaments esportius i els equipaments d'oci i lleure són més utilitzats pels homes. Això encaixa perfectament amb els rols tradicionals de gènere que s'assignen a les dones i, a la vegada, deixa més temps d'oci als homes. En la valoració dels equipaments, però, no s'observen diferències significatives entre dones i homes; majoritàriament, ambdós grups els valoren com a fàcilment accessibles.

Així mateix, segons l'Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2011, **la valoració dels elements propis de l'espai públic** a Barcelona (enllumenat, asfaltat, neteja del carrer, recollida d'escombraries, zones verdes, transport públic, etc.) és pràcticament idèntica entre homes i dones: 6,8 en una escala del 0 al 10. El que més valoren les dones de l'entorn urbà és la tranquil·litat i la bona localització, mentre que l'element valorat més negativament és la contaminació.

Més enllà dels usos de serveis i equipaments, també cal tenir en compte el paper que dones i homes poden tenir **en les polítiques ecològiques de gestió de residus o de formes de consum responsable** i redirigir aquestes polítiques partint dels comportaments associats als tipus d'activitats que realitzem a la ciutat i a les nostres llars. D'altra banda, en aquest apartat també tractarem la problemàtica de la gentrificació. Actualment, diversos barris de la ciutat continuen patint aquests processos i les persones que solen ser desplaçades són, en gran proporció, no blanques, d'edat

¹Aquest projecte va ser liderat per l'arquitecta Anna Bofill Levi, la historiadora Isabel Segura Soriano i l'aleshores Directora de la Fundació Maria Aurèlia Capmany, Rosa Maria Dumenjó

²http://ajuntament.barcelona.cat/dretssocials/sites/default/files/arxiu-documents/pla_per_la_justicia_de_genere.pdf

avançada, pobres, famílies nombroses, dones grans, famílies monoparentals femenines i dones immigrades, entre altres.

Pel que fa a la **mobilitat**, l'anàlisi des d'una perspectiva de gènere permet veure les diferències d'hàbits i necessitats entre els homes i les dones. Tal com va mostrar l'anàlisi des de la perspectiva de gènere de l'Enquesta de mobilitat en dia feiner (EMEF) (2013),³ hi ha algunes diferències destacables entre els barcelonins i les barcelonines a l'hora de moure's per la ciutat.

En primer lloc, les dones es desplacen majoritàriament per motius familiars i en segon terme per motius ocupacionals (15,1 %), mentre que els homes es mouen sobretot per motius ocupacionals (19,5 %). Una altra pauta diferencial de mobilitat és que les dones fan més desplaçaments interns, és a dir, dins de la ciutat de Barcelona. En canvi, en fan menys d'externs (fora de la ciutat) que els homes. Concretament, més de la meitat de barcelonines (51,8 %) fan majoritàriament els seus desplaçaments en el districte. A continuació, trobem les dones que fan connexions entre districtes (39,9 %) mentre que només una minoria de dones fa connexió amb les corones (7,9 %). I és pràcticament inexistent el nombre de dones que fa connexions externes (0,4 %). Per contra, els homes dediquen més temps a una mobilitat de llarga durada, més llunyana, més fixa i més pautaada. En definitiva, les dones fan més trajectes, amb més freqüència i de més proximitat.

En segon lloc, tal com assenyala l'EMEF, les dones són més usuàries dels **serveis de transport públic** i, per tant, són més dependents de les prestacions de la xarxa de transports públics. Així, des de la perspectiva de gènere, és molt important incorporar la proximitat en els serveis públics de transport. Per contra, hi ha una diferència molt significativa entre homes i dones en l'ús dels **transports privats**, ja que els homes en són els usuaris principals. Mentre que l'ús del "cotxe com a conductor" és del 13,3 % entre els homes, en el cas de les dones només és del 5,3 %. Així mateix, la població masculina dobla la femenina en l'ús de la moto: el percentatge és del 9,6 % i el 4,8 %, respectivament. Les dades també mostren que hi ha un percentatge més elevat d'homes que de dones amb carnet de conduir (el 60 % d'homes enfront del 40 % de dones) i que les dones tenen menys accés al vehicle privat que els homes.

En tercer lloc, si s'analitza la **distribució horària dels desplaçaments**, segons l'EMEF 2013 podem observar que en dia feiner a Barcelona hi ha un volum superior de desplaçaments per part de la població femenina al llarg de tot el dia, especialment destacable entre les 11 h i les 14 h, i entre les 16 h i les 20 h. Els homes concentren els seus desplaçaments de 17 h a 20 h. Aquesta informació, de nou, pot estar lligada als usos del temps d'homes i dones. Els homes destinen la major part del seu temps al treball remunerat i això es tradueix en el fet que els pics horaris dels seus desplaçaments concorden amb els d'entrada i sortida de la feina. Les dones, en canvi, combinen les responsabilitats del mercat laboral amb les tasques de cura i reproducció i això fa que durant tot el dia presentin un volum superior de desplaçaments al dels homes.

També es detecta un problema d'**accessibilitat** en clau de gènere i és que la majoria de dones van carregades amb molt de pes (amb carros de la compra, cotxets, bosses, etc.) o bé hi ha un gran nombre de dones amb diversitat funcional afectades per discapacitats de tipus motriu (el 40 %). També hem de tenir en compte que segons el Departament de Benestar i Família de la Generalitat de Catalunya, en una distribució equivalent entre homes i dones, els grups d'edat avançada són els que comprenen més dones amb discapacitats de tipus físic.

³CIRD, Ajuntament de Barcelona (2014). *Anàlisi des de la perspectiva de gènere de l'Enquesta de mobilitat en dia feiner (2013)*.

Finalment, un darrer factor que cal considerar en les anàlisis de la mobilitat amb perspectiva de gènere és la qüestió de **la seguretat**: les dones tenen una percepció d'inseguretat més elevada. Això condiciona la seva mobilitat i pot arribar, fins i tot, a limitar-la i a condicionar el seu dret a gaudir de l'espai públic i de la vida social.

2. Objectius de la mesura de govern

2.1 Objectiu general:

- » **Integrar la perspectiva de gènere en les polítiques d'urbanisme, és a dir, sobre el planejament i la gestió urbanística, l'espai públic, la mobilitat i l'ecologia de la ciutat de Barcelona.**

2.2 Metodologia i objectius específics:

Per garantir que la perspectiva de gènere formi part indissociable de totes les decisions vinculades a l'urbanisme, és necessari que el treball en els projectes sigui:

- **Multiescalar.** Des del detall dels espais públics fins a la lectura integral del territori i en les diverses etapes de la planificació urbana, evitant la sectorització que la planificació genera.
- **Interdisciplinari.** Que s'abordi entre les diverses àrees de l'Administració i que incorpori diversitat de coneixements.
- **Participatiu.** Que garanteixi que la informació flueixi de forma bidireccional entre els veïnats i l'Administració i diversifiqui els mètodes per tal que hi pugui participar gent diversa.

Els objectius específics es defineixen a partir dels àmbits de treball propis de l'urbanisme: el planejament, l'espai públic, la mobilitat i el medi ambient.

Des del planejament urbanístic:

S'ha de continuar amb el model de ciutat compacta amb mixtura d'usos i estendre'l a tota la ciutat, i evitar els polígons monofuncionals tant industrials i d'oficines, com comercials o d'oci, d'habitatge, campus universitaris, etc. Així doncs, la tendència hauria de ser la d'incrementar i reforçar la mixtura d'usos i que des del planejament de la ciutat s'incideixi en la ubicació i el desenvolupament d'una xarxa d'equipaments en relació amb altres usos (habitatge, espais públics de relació, comerços) per tal de garantir la qualitat de vida, fomentar xarxes socials, generar intercanvis de serveis i fer possibles temps d'ús diversos que afavoreixin la coresponsabilitat de les cures.

En resum, es proposa enfortir la **xarxa quotidiana als barris**, formada pel conjunt d'espais de relació, equipaments quotidians, comerços, parades de transport públic i carrers que els connecten, que utilitzen les persones que viuen al barri per satisfer les seves necessitats quotidianes.

Des de l'espai públic:

Cal promoure un espai públic **ple de vida**, que sigui el més acollidor possible i que respongui a les necessitats de la diversitat de persones i grups, un espai que sigui prou flexible com per acollir simultàniament col·lectius diversos, sense barreres ni sectoritzacions. Cal defugir de l'excessiva especialització dels espais i no permetre que se'ls apropiï un grup concret, sinó que es puguin compartir amb altres col·lectius amb necessitats diferents.

L'espai públic ha d'afavorir l'autonomia, l'accessibilitat, la percepció de seguretat i la socialització de les persones pensant en les necessitats diferencials de dones i homes de totes les edats i condicions.

Els carrers, les places, els jardins i els parcs de la ciutat s'han de projectar de manera que siguin i es percebin segurs, evitant racons i zones fosques.

Des de la mobilitat:

S'ha d'anar cap a una **mobilitat sostenible** que garanteixi opcions diverses de mobilitat i privilegiï els recorreguts de vianants, així com l'accessibilitat, l'autonomia i la percepció de seguretat de les dones. En concret, s'ha identificat que els transports públics han de millorar la seva resposta a la varietat d'horaris del món reproductiu i permetre entrellaçar amb facilitat i autonomia diverses rutes o mitjans de transport, ja que moltes vegades s'inverteix molt de temps en la transició d'un tipus de transport a un altre.

És important incrementar l'accessibilitat a tots els mitjans de transport, ja sigui per a persones amb cotxets de canalla, cadires de roda, caminadors o carros de la compra. També cal treballar per millorar les freqüències dels transports públics tant de dia com de nit, per tal que això no sigui un factor limitant a l'hora d'escollir mitjà de transport.

Des de l'ecologia:

Es treballa per avançar cap a un model de ciutat que posi la sostenibilitat de la vida al centre de les polítiques per tal que les persones tinguin una vida digna i de benestar, en la qual els espais s'adaptin a les necessitats de les persones i no les persones a les condicions de l'espai.

Volem una visió més atenta al valor de l'austeritat i que possibiliti l'estalvi energètic, el consum responsable i el reciclatge.

3. Actuacions previstes en la mesura de govern

Tal com s'ha esmentat anteriorment, per garantir que la perspectiva de gènere estigui integrada en totes les polítiques d'urbanisme de la ciutat, aquesta mesura de govern preveu actuacions que es poden incloure en dos grans blocs:

- Accions molt concretes, disruptives i exemplars, que han de servir per donar visibilitat i que modifiquen el model urbà.
- Actuacions transformadores a llarg termini que impacten en l'organització de l'estructura i en el procés administratiu, de forma que la visió estigui integrada en tots els àmbits de l'àrea d'Ecologia Urbana.

3.1 Actuacions que generen un canvi en el model urbà Es tracta d'impulsar intervencions i projectes pilot de canvis urbans de petita i mitjana escala que responguin a les necessitats i les experiències de la vida quotidiana, que siguin disruptius i que donin visibilitat al canvi de model urbà:

- 3.1.1 Integració d'aquesta perspectiva en totes i cadascuna de les accions i els projectes de l'Àrea d'Ecologia, Urbanisme i Mobilitat.
- 3.1.2 Elaboració d'un **mapa de ciutat** a partir de la realització de **marxes exploratòries** com a element de diagnosi perceptiva essencial per respondre adequadament a les necessitats de la vida quotidiana als diferents barris de la ciutat.
- 3.1.3 Integració de la perspectiva de gènere en la definició dels projectes de transformació del **Pla de Barris**. S'hauria d'aconseguir la complicitat de les dones que, per raons diverses, no estan vinculades a cap moviment associatiu però la visió de les quals és imprescindible per elaborar un bon diagnòstic.
- 3.1.4 Revisió, amb perspectiva de gènere, del **recull d'elements urbans** que componen el conjunt de mobiliari que s'instal·la a l'espai públic (bancs, fanals, papereres...), així com la seva disposició als diferents espais on se situen, tenint en compte les necessitats de les persones segons el moment del cicle vital en què es trobin.
- 3.1.5 Implantació de la darrera fase de la **nova xarxa de bus** i millores sobre la xarxa de carril bus, amb la visió de conjunt del total de transport públic en superfície per millorar la connectivitat, l'accessibilitat, la utilització fàcil i la percepció de seguretat.
- 3.1.6 Realització d'un **pla de mobilitat escolar** amb perspectiva de gènere per tal de millorar la mobilitat dels nens i nenes en el camí d'anada i tornada a l'escola, inclosos els espais que puguin complementar aquestes rutes.
- 3.1.7 Projecte pilot en polígon industrial des de la perspectiva de gènere, tenint present la mobilitat i la seguretat, la millora del disseny de l'espai urbà i les polítiques d'ocupació i gènere. Es proposa treballar en el cas del **polígon del Bon Pastor i Torrent de l'Estadella**, i fer-ho en coordinació amb Barcelona Activa i el projecte de Pla de Barris.
- 3.1.8 Integració de la perspectiva de gènere en el **programa Superilles**, amb la creació d'indicadors específics en el desenvolupament del model a Horta i entorns del Mercat de Sant Antoni.
- 3.1.9 Procés de reflexió participada dels **eixos transversals de l'avinguda Meridiana**. En el marc de la transformació d'aquesta avinguda, cal introduir la visió de la vida quotidiana en el projecte com a estratègia per potenciar i millorar la connexió entre els barris que l'envolten.
- 3.1.10 Projecte pilot al **districte de Gràcia** per a la producció d'un **mapa de la xarxa quotidiana** a escala d'un barri o un districte que inclogui els equipaments, els espais públics i altres serveis i on s'indiquin les rutes accessibles i segures, així com rutes alternatives.

3.2 Actuacions de canvi institucional

S'hauran de crear i aplicar mecanismes de caràcter transversal a totes les fases de les polítiques per garantir una incorporació efectiva de la perspectiva de gènere en tots els àmbits de decisió de l'Àrea d'Ecologia Urbana:

- 3.2.1 Organització de **capacitacions i formacions** en perspectiva de gènere per al personal tècnic i directiu que exerceixi una responsabilitat en qualsevol fase de la concreció dels projectes de l'Àrea d'Ecologia Urbana. Es faran cursos de formació general i específica durant l'any 2017.
- 3.2.2 Elaboració d'un **manual** amb criteris de gènere per als tècnics que redacten i/o supervisen figures de planejament i projectes d'espai públic, acompanyat d'assessorament i instruments de verificació en el protocol d'aprovació de plans i projectes. Aquest manual haurà de ser operatiu al final de 2017.
- 3.2.3 Incorporació immediata, en la fase de diagnòstic, dels projectes de transformació de **metodologies diverses**, com ara marxes exploratòries, mapejos col·laboratius, etc., per garantir la inclusió del màxim de visions possibles en la seva redacció.
- 3.2.4 Elaboració, durant l'any 2017, de **criteris i indicadors** de gènere per a la revisió de projectes.
- 3.2.5 Incorporació dels programes de despesa de l'Àrea d'Ecologia Urbana en **l'anàlisi de l'impacte de gènere dels pressupostos municipals**.
- 3.2.6 Reducció dels impactes en la **conciliació familiar** tant de les persones participants com de l'equip tècnic encarregat dels processos de participació.

4. Coordinació

L'Àrea d'Ecologia, Urbanisme i Mobilitat serà l'àrea encarregada de desplegar la mesura, amb l'assessorament del Departament de Transversalitat de Gènere de l'Ajuntament de Barcelona.

L'Àrea d'Ecologia, Urbanisme i Mobilitat també serà l'encarregada de portar a terme les accions necessàries per implementar la mesura.

La Direcció de Model Urbà vetllarà per l'acompliment del que es descriu a la mesura.

5. Seguiment i avaluació de la mesura de govern

El seguiment de la implementació de les actuacions i de l'assoliment dels objectius previstos en la Mesura de govern d'urbanisme amb perspectiva de gènere es farà a través de tres mecanismes:

- Per la formació i la internalització consegüent del coneixement dels tècnics municipals i de les empreses vinculades responsables dels diversos àmbits temàtics.
- Pels informes de seguiment anuals que es presentaran al Consell de Dones de la Ciutat o al grup de treball específic de participació ciutadana que impliqui els col·lectius feministes de la ciutat, a l'Espai de Coresponsabilitat d'Espai Públic i també al Plenari Municipal.
- Per la realització d'una avaluació externa al final del període d'execució de la mesura, que es proposa que sigui de dos anys. Aquesta avaluació haurà de determinar el grau d'assoliment dels objectius. La metodologia per dur a terme l'avaluació contemplarà la recollida d'informació qualitativa i quantitativa i es farà amb la participació de personal tècnic i directiu de l'Ajuntament i d'entitats que hagin participat en processos de coproducció de polítiques d'urbanisme, mobilitat i sostenibilitat derivades d'aquesta mesura de govern.

Annex. Marc normatiu i programàtic

Marc europeu i internacional

Carta europea de la dona a la ciutat, 1995

“Hem d'admetre el factor gènere a la ciutat com la font d'una nova cultura compartida, i hem de participar en la definició d'una nova filosofia de l'ordenament territorial.”

L'any 1995 es va elaborar la Carta europea de la dona a la ciutat,⁴ coincidint amb la IV Conferència Mundial de les Dones de les Nacions Unides de Beijing de 1995, on es va adoptar la transversalitat de gènere com a estratègia principal internacional per a la igualtat entre dones i homes. Es va fer cinc anys abans que es firmés la Carta mundial pel dret a la ciutat. La carta defineix cinc temes prioritaris:

- a) Un **planejament urbà i un desenvolupament** que incloguin les dones com a expertes en la vida quotidiana.
- b) Una **mobilitat** que proporcioni opcions que de manera igualitària facilitin l'accés a la varietat de possibilitats que ofereixen les ciutats per evitar que estiguin tancades i aïllades.
- c) Una **seguretat ciutadana** que tingui en compte que el disseny i l'organització de la ciutat estan directament relacionats amb la violència que hi ha als carrers, i que les dones no han de ser considerades les úniques responsables de la seva seguretat personal.
- d) Un **habitatge** que consideri les dones expertes en l'espai habitat.
- e) Unes **estratègies** que, a través d'un paquet de mesures polítiques, assegurin la seva durabilitat i estableixin processos democràtics significatius i irreversibles.

A través de 12 punts, la Carta reivindica la incorporació a l'agenda urbana de temes com la igualtat en la democràcia, per tal que dones de totes les edats participin activament en la presa de decisions del planejament urbanístic, de l'espai urbà, de l'habitatge i en la transformació i la qualitat ambiental; la igualtat en els llocs de treball i en totes les professions relacionades amb el planejament territorial i la ciutat; el dret a una mobilitat segura i lliure; el dret a habitatges adequats per a totes les dones; la inclusió en l'agenda política de la vida quotidiana vista a través dels ulls de les dones; o la inclusió dels temes de gènere com una matèria que s'ensenyi a les escoles, els instituts i les universitats d'arquitectura i planejament urbà.

Carta dels drets humans a la ciutat (2000) i la Carta pel dret de les dones a la ciutat (2004)

“La ciutat, l'organització de l'espai com a expressió de les relacions socials i de gènere, pot i ha de promoure els canvis culturals necessaris.”

L'any 2001 l'Ajuntament de Barcelona va ratificar la Carta europea de salvaguarda dels drets humans a la ciutat, on es defineix el dret a la ciutat com l'usdefruit equitatiu de les ciutats dins dels principis de

⁴<http://habitat.aq.upm.es/bpn/bp018.html>

sostenibilitat i justícia social. La Carta contempla el dret a la ciutat com l'expressió fonamental dels interessos col·lectius, socials i econòmics, en especial dels grups vulnerables i desafavorits, i amb el respecte per les diverses cultures urbanes i l'equilibri entre el món urbà i rural. Els tres principis fonamentals de la Carta són: l'**exercici ple de la ciutadania**, que asseguri la dignitat i el benestar col·lectiu de les persones que habiten la ciutat en condicions d'igualtat i justícia; la **gestió democràtica de la ciutat**, entesa com el control i la participació de la societat, a través de formes directes i representatives, en la planificació i el govern de les ciutats, i la **funció social de la propietat i de la ciutat**, entesa com la prevalença de l'interès comú sobre el dret individual de propietat, en la formulació i la implementació de les polítiques urbanes.

Però les dones reunides al Fòrum Mundial de Dones (Barcelona, 2004) no sentien que la perspectiva de gènere s'hagués tingut en compte en la Carta dels drets humans a la ciutat de 2000 i van elaborar una primera proposta de Carta pel dret de les dones a la ciutat.⁵ La Carta parteix de la Carta europea de la dona a la ciutat (1995), les declaracions de la trobada «Construint ciutats per la pau» i la Declaració de Montreal sobre la seguretat de les dones (2002). La carta proposa accions per incorporar-les a la Carta pel dret a la ciutat en dos grans àmbits:

1. Gestió democràtica del territori

- a. Elaborar legislacions afirmatives i lleis de quotes que garanteixin la participació de les dones.
- b. Reconèixer formalment les organitzacions de dones i feministes com a interlocutores del govern local i, específicament, de la planificació física de la ciutat.
- c. Institucionalitzar àrees de dona amb pressupost propi en l'estructura del govern local de les ciutats.
- d. Portar a terme accions que garanteixin les condicions per a la participació efectiva de les dones en les decisions sobre la ciutat, en l'ordenament del medi ambient i en el desenvolupament local.
- e. Implementar polítiques públiques per a la transformació de la divisió del treball en el món privat.
- f. Elaborar pressupostos participatius sensibles al gènere.
- g. Incorporar, a les estadístiques oficials, enquestes sobre l'ús del temps.
- h. Elaborar indicadors urbans de gènere.

2. Ciutats sostenibles com a dret humà

- a. Accés de les dones a un habitatge i als serveis urbans.
- b. Transport públic segur i adequat als requeriments de mobilitat de les dones.
- c. Ciutats segures per a les dones, amb polítiques públiques de seguretat urbana que previnguin la violència contra les dones i els infants.
- d. Transformacions culturals que reverteixin les situacions d'iniquitat social i de subordinació de gènere en tots els àmbits de la vida, a través de la formació en transversalitat de gènere del personal funcionari, tècnic i professional, i del compromís del sector educatiu, especialment de les universitats, de la incorporació del gènere en l'estudi i la recerca de l'arquitectura i la planificació urbana.

⁵http://www.barcelona2004.org/www.barcelona2004.org/esp/banco_del_conocimiento/docs/OT_4_CA.pdf

La Nova Agenda Urbana d'ONU Habitat 2016-2025

A l'octubre de 2016 va tenir lloc la conferència d'Habitat III de Nacions Unides, que se celebra cada vint anys i on es defineix l'Agenda Urbana que seguiran a escala internacional els municipis signants. Feia mesos que els grups feministes treballaven per pressionar i fer que la perspectiva de gènere s'inclogués a la nova agenda. Tot i que no hi ha hagut un procés de transversalització del gènere i tot i que l'Agenda Urbana no és vinculant i és més aviat una carta d'intencions, **en els seus punts 5 i 13 es diu que aquesta Nova Agenda Urbana ha d'aconseguir la igualtat de gènere i l'apoderament de totes les dones i les nenes amb l'objectiu d'aprofitar plenament la seva contribució vital al desenvolupament sostenible, i ha d'assegurar la participació plena i efectiva de les dones i la igualtat de drets en totes les esferes i llocs de lideratge, i prevenir i eliminar totes les formes de discriminació, violència i assetjament contra les dones i les nenes en espais públics i privats.** En molts dels punts relacionats amb la planificació urbana, la mobilitat, el desenvolupament territorial, rural i urbà, les polítiques d'habitatge, la participació, el disseny d'espais públics i carrers, etc., s'especifica que es basin en l'edat i el gènere.

Altres programes europeus

La Unió Europea també fa dècades que treballa per la transversalitat de gènere en les polítiques dels països membres i ha desenvolupat diverses polítiques, programes i estratègies per tal de portar-ho a terme. Per exemple, el Pacte europeu per la igualtat de gènere de 2006 promou que els estats membres i la UE prenguin accions per tal d'eliminar la bretxa salarial, promoure una millor conciliació de la vida laboral, familiar i personal i reforçar la transversalitat de gènere i el seu monitoratge a totes les polítiques. La Comissió Europea també ha elaborat l'Estratègia de compromís per la igualtat de gènere (2016-2019).

Marc de l'Estat espanyol

En el context de l'Estat espanyol, cal remarcar dues legislacions. D'una banda, hi ha la Llei 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva de dones i homes, que insta a incorporar la transversalitat de gènere en totes les àrees de l'Administració i, per tant, en l'àrea encarregada de l'urbanisme d'una ciutat. De l'altra, hi ha la Llei 8/2007, de 28 de maig, que insta a atendre, en l'ordenació que es faci dels usos del sòl, el principi d'igualtat de tracte i d'oportunitats entre dones i homes.

Marc català

Llei de millora de barris 2004

La Llei Catalana 2/2004, de 4 de juny, de millora de barris, àrees urbanes i viles que requereixin atenció especial ha sigut una llei pionera en la incorporació de la perspectiva de gènere, ja que el **camp 6**, dels 8 camps requerits en la redacció de projectes, insta a **l'equitat de gènere en l'ús de l'espai urbà i dels equipaments**. Aquesta llei, dotada de pressupost fins al 2011, fomentava que els municipis que presentaven projectes determinessin els barris que calia millorar amb l'objectiu d'evitar-ne la possible guetització. Els projectes optaven a un 50 % de subvenció de la despesa total, que cobria la Generalitat de Catalunya, i tenien una duració de quatre anys. La llei establí una sèrie de paràmetres i criteris

socials, econòmics i físics. Els tres teixits urbans prioritaris de finançament eren: àrees velles i nuclis antics, polígons d'habitatges i àrees d'urbanització marginal. A través d'aquesta llei, alguns municipis van començar a implementar la perspectiva de gènere en la planificació urbana, amb exemples de projectes com ara processos participatius on es promovia la participació de les dones en la fase de diagnosi i proposició, la construcció d'equipaments per a dones i/o la millora de la xarxa quotidiana.

Text refós de la Llei d'urbanisme

Cal destacar la novetat introduïda en el Decret legislatiu 1/2005 de la Llei dels plans d'ordenació urbanística municipal (POUM), que recull el que estableix la Llei 10/2004, de 24 de desembre, de modificació de la Llei 2/2002, de 14 de març, segons la qual els POUM hauran de contenir com a documentació pròpia la memòria social i que aquesta memòria ha d'avaluar l'impacte de l'ordenació urbanística proposada d'acord amb el gènere i també amb els col·lectius socials que requereixen una atenció específica. En el contingut d'aquesta memòria social, s'exigeix que els POUM incloguin les dades relatives a la població femenina i una **avaluació de l'impacte de l'ordenació urbanística proposada d'acord amb el gènere**, amb l'objecte que les decisions del planejament contribueixin a afavorir la igualtat d'oportunitats entre dones i homes.

Aquesta avaluació de l'impacte de l'ordenació urbanística proposada d'acord amb el gènere i amb determinats col·lectius socials ha de contenir: a) una **diagnosi de la situació** a partir de l'anàlisi de la informació **sobre la població a la qual afecta el pla, la identificació dels rols de gènere dels col·lectius afectats i les necessitats de benestar i estratègiques de dones i homes i els altres col·lectius de l'àmbit, i b) la valoració de l'impacte social i de gènere del pla**. Aquesta valoració comprèn: 1r. La justificació de la coherència de l'ordenació proposada amb les necessitats detectades de les dones i els homes i dels altres col·lectius pel que fa, en especial, als paràmetres d'accessibilitat, mobilitat, seguretat i ús del teixit urbà, tenint en compte particularment les necessitats de les persones que realitzen les tasques de cura i gestió domèstica, així com les que reben aquesta atenció. 2n. Mesures o determinacions previstes en el pla que contribueixen al desenvolupament dels objectius d'igualtat d'oportunitats entre les dones i els homes, així com entre els diversos grups socials. 3r. Previsió de com incidirà l'ordenació proposada sobre la situació originària de dones i homes i dels altres col·lectius.

Amb les modificacions del Text refós de la Llei d'urbanisme per la Llei 3/2012, de 22 de febrer, en la Divuitena disposició addicional s'introdueix "La incorporació de la perspectiva de gènere". En aquesta disposició es defineix que el Departament de Política Territorial i Obres Públiques ha d'**incorporar la perspectiva de gènere en el desplegament de la Llei d'urbanisme per tal de garantir la promoció de la representació paritària en la composició dels òrgans urbanístics col·legiats i de l'avaluació de l'impacte de l'acció urbanística d'acord amb el gènere**.

Llei 17/2015, de 21 de juliol, d'igualtat efectiva de dones i homes.

La secció cinquena de la llei se centra en els àmbits de *medi ambient, urbanisme, habitatge i mobilitat* i, en concret, l'**article 53** és el que se centra en la **planificació de les polítiques de medi ambient, urbanisme, habitatge i mobilitat** i on s'insta a fer que les polítiques de medi ambient, urbanisme, habitatge i mobilitat:

- a) **Incorporin la perspectiva de gènere en totes les fases del disseny, la planificació, l'execució i l'avaluació urbanístics**, per posar en igualtat de condicions, en el disseny i en la configuració dels espais urbans, les necessitats i les prioritats derivades del treball de mercat i del treball domèstic i de cura de persones, i també per col·laborar a eliminar les desigualtats existents.
- b) **Promoguin la participació ciutadana de les dones i de les associacions de defensa dels drets de les dones en els processos de disseny urbanístic**, i en facin el retorn corresponent.

Per tal de complir aquestes mesures, les administracions públiques han de garantir:

- a) La **formació en perspectiva de gènere** del personal tècnic i polític que es dedica a la planificació urbanística i als àmbits de la mobilitat, l'habitatge i el medi ambient.
- b) Una planificació, en els àmbits de medi ambient, urbanisme, habitatge i mobilitat, basada en **estudis amb estadístiques segregades per sexe** que permetin de detectar les desigualtats mesurables.
- c) Els **estudis d'impacte de gènere i les mesures correctores pertinents** per minimitzar els impactes diferencials en qualsevol actuació urbanística, d'habitatge, de mobilitat o de medi ambient.
- d) L'aplicació d'una política urbanística que tendeixi a **crear ciutats compactes, mixtes i pròximes**, que mantinguin la relació amb la natura, on es redueixi la presència i la prioritat del vehicle privat i s'hi introdueixin mesures per millorar i densificar les àrees monofuncionals residencials. En aquest sentit, la política urbanística ha de preveure la descentralització de serveis, de manera que la construcció d'infraestructures i l'ordenació del sòl donin **resposta a les necessitats de conciliació de la vida personal, familiar i laboral, disminueixin els temps de desplaçament i garanteixin l'accessibilitat dels serveis en igualtat d'oportunitats**.
- e) Equipaments públics amb instal·lacions que facilitin els usos i cobreixin les necessitats de tothom. En aquest sentit, i en la mesura que sigui possible, cal habilitar zones per a l'atenció d'infants, especialment per disposar de canviadors de bolquers, accessibles tant a homes com a dones.
- f) L'elaboració de programes actius i dotats de recursos suficients per promoure l'accés a l'habitatge de col·lectius en risc d'exclusió social, amb una atenció especial a les famílies monoparentals.
- g) La creació de mecanismes per promoure que, en cas d'arrendament d'habitatges, quan sigui per a parelles o famílies, els contractes es facin a nom de tots dos membres de la parella.
- h) En la concessió d'ajuts públics per a rehabilitació o reformes d'habitatges, la inclusió com a beneficiaris de tots dos membres de la parella, sempre que així ho vulguin els interessats.
- i) Una **planificació de la mobilitat** que doni prioritat als temps dels desplaçaments i que tingui en compte **l'accessibilitat en els itineraris quotidians relacionats amb l'organització de la vida personal, associativa, familiar, domèstica i laboral**.